

ХЫПАР1999 сулхи
утā уйāхән
30-мешәнче
тухма пусланā**ЖИЛ - СУР****ХУШМА ХУҖАЛАХ**

1 (747) №, 2014, кәрлач (январь), 10-16

Хакә ирәклә

12+

**ШУПАШКАРТИ
ТЭП ПАСАРТИ
ХАКСЕМ**/кәрлач уйāхән 9-мешә тёлне/
ПАХЧА ҖИМӘҖ

Килограмм	тенкә
Җәр улми	20-25
Купāста	14
Сухан	20-25
Кишәр	20-28
Ыхра	100-170
Хәяр	60-100
Хёрлә кашман	25
Помидор	40-110
Пылак пәрәҗ	100
Таварланā хәяр	70
Йўҗәтнә купāста	70
Симәс сухан	75

УЛМА-ҖЫРЛА

Пан улми	30-60
Иҗәм җырли: хёрли	50-80
хури	60-80
симәсси	50-80

Апельсин	50-55
Лимон	60-70
Банан	45
Груша	55-75
Мандарин	50-70
Шур җырли	130

ҖАНАХ-КӨРПЕ

Тулā җанāхә	20-25
Вир көрпи	17
Хура тул -“-	29
Тулā -“-	15-19
Маннā -“-	19-25
Рис -“-	35
Пәрҗа	22

* * *

Сахәр песукә	27
Сахәр /катāкли/	42-48
Пыл	350

АШ-КАКАЙ

Әне ашә	200-350
Пәру ашә	200-350
Сысна ашә	160-250
Сурāх ашә	200-350
Пөвер	100-120
Пүре	40
Чāх ашә	110-198
Салā	100-200

* * *

Җāмарта /теҗетке/ ПУЛā	36-58
---------------------------	-------

Шāнтнā скумбри	100-150
-“- сельдь	85-90
Мойва	70
Шāла пулā	130-210
Җāрттан	130
Таварланā сельдь	85-95

СЭТ-ТУРĀХ

Сәт /литр/	35
Хāйма	90
Тāпāрч	150-170
Сыр	85-280
Услам җу	150-170

Вулакансен ыйтәвәсене хуравлатпәр**ӘНЕ ХЫҖҖИ ҖИСЕ ЯНā**

Пирән өне җәрле, эфир асәрхаман вāхāтра пәруланā. Эфир ирхине тухнā җәре хыҗҖине җисе яма өлкөрнә. Хāшә-пәри җакā өнен хырāмлāхне өҗлеме йывāрлатат, җавāн пекех өне сәт чакарат тесе калат. Җакā төрөсө-и, ун пек чухне мән тумалла-ши?

Мария ИВАНОВА,
Канаш районө.

Хисеплө Мария Ивановна! Пāшāрханма кирлө мар. ХыҗҖи выльāх хырāмлāхөнче хāех ирөлсе пөтөт. Сайра-хутра кāна выльāх вар-хырāмө кāштах начар-тарих өҗпенө төслөхсөм пулкалаҗҗө.

ХыҗҖи җинө өне сәтне чакармасть. Анчах унāн сөчә малтанхи вāхāтра /1 уйāх пек/ йўҗөк туталлā пулат. Каярахпа вāl йөркеленет.

**КӨРКУННЕ ТЕ, ҖУРКУННЕ
ТЕ САПАҖҖӨ**

Манән гербицид текен им-җам җинчен пөлөс килет. Ана җәр улми ани җине мөнле хывмалла?

А. ЧЕРНОВ.

Комсомольски районө,

Кивө Сәнтәр ялө.

Шурут, хурхух, көрен пиҗен, йыт пырши – җәр улми лаптākен чи хāрушā тāшманөсем. Сāтāрҗасөмпе көрөшме ятарлā им-җамсем – гербицидсем – пулāшаҗҗө.

Вөсемпе көркунне те /тымар җимөҗ лартма уйārнā лаптāk җинчө/, җавāн пекех җуркунне те усā курма юрат. Җуркунне «торнадо» ятлā гербицидпа усā курма пултаратār. Ана су уйāхән вөҗөнче – җәртме уйāхән пуҗламāшөнче сапаҗҖө. Пәр гектар җәр валли 4-5 литр шөвек кирлө. Пәр сотка лаптākа 40-50 миллилитр /грамм/ җителөклө.

Җум куракпа көрөшме ытти меслет те пулāшат. Сāмахран, пусā җаврāнāшөпе усā курни пысāk пөлтерөшлө. Көркунне тāпрана лайāх сухаласа хāварсан та җум курак тымарөсем, вāррисөм нумай пөтөҗҗө.

ҖУЛПА ҖУЛ ПӨРМАР

Пөлтер хөлөн пөррөмөш уйāхө āшā та нүрлө килчө. Җакнашкәл җанталāk тата хāсан пулнā-ши? Ватāрах җынсем те кун пеккине ас тусах каймаҗҗө.

А. ПАСТУХОВ.

Муркаш районө.

Мөнөх тāvāн – этөм āс-тәнө, ас тāvāmө хāйне өвөрлө. Эфир иртнө җулсөнче мән пулнине манāса

хāвармастпār, җирөм е вātār сул иртсөн вара җакна аса илейместпәр. Раштав /декабрь/ уйāхөнче, сāмахран, 1936, 1948, 1960, 1963, 2006 җулсөнче āшā килнө. Җумār сунā кунсем те пулнā тесе җирөплөтөҗҗө. Хāш чухне аслати авātса та төлөнтөрет. 1933, 1937, 1955, 1978, 2002 җулсөнче хөлөн пөррөмөш уйāхө питө сивө килнө. 1978 сулхи юлашки кун /раштавāн 31-мөшө/ сывлāш температури 41,6 градус сивө пулнā!

ҖАМАЛЛАХ КАМАН ПУР?

Пөлтер икө ачана усрава илтөм. Иккөшө те җула җурөҗҗө. Элө сул җитиччен тивөҗлө канāва тухма пултаратāп-и?

С. АКСЕНОВА.

Канаш районө.

Шел те, сирө аллā пилөк җула җитиччен пенси шутласа пама май җук. Мөншөн тесөн, пенси шутласа парасси тата тўлөсси пирки калакан саккунсемпе килөшўллөн, пилөк е ытларах ача җуратса воспитани парса ўстөрнисөм кāна җак правāпа усā курма пултарасҗө.

Җакна «Раҗҗөй Федерацияөнчи өҗ пенсийөсем җинчен» калакан саккунра палāртнā /28 статья/. Ачасөне ўстөрнисөм пулакан тākаксөне саплаштарма сирө пособи тўлемө тивөҗ. «Ачаллā җынсөне патшалāх пособиөсем парасси җинчен» саккунра ку виҗөне те җирөплөтнө. Калāпār, 7 җула җитиччен җак пособи виҗи 6041 тенкөпе, 9 сулхишөн вара 6634 тенкөпе таплаташы.

**САҚАР ҖУЛЛАХ
ПРОГРАММАПА**

Җамрāk җөмьөсөне патшалāх хваттер условияөсөне лайāхлатас төлөшпө пулāшу парат-и?

О. АЛЕКСЕЕВ.

Өтөрне районө.

Ку өҗө «Җамрāk җөмьөсөне хваттер условияөсөне лайāхлатас төллөвпө патшалāх өнчен пулāшас төлөшпө хушма мөрәсөм җинчен» указпа килөшўллөн туса пырасҗө. Кāҗсал җак йышāнāва пурнāҗлама федераци бюджетөнчен 180 миллион Чāваш Республикакин бюджетөнчен 270,89 миллион тенкө уйārма палāртнā. Кунсār пуҗне вырāнти влаҗ органөсем те укā-тенкөпе пулāшма тивөҗ. Җамрāk җөмьөсөне пулāшу парас төллөвпө 7 сул /2008-2015 сулсем/ валли 9 миллиард тенкө хывма палāртнā.

**КӘРЛАЧ
(ЯНВАРЬ)
УЙАХӘН
ПАЛИСЕМ**

Кәрлач җулталākшāн – пуҗламāш, хөлшөн – варри.

Кәрлач – җулталāk хуҗи, ун хыҗҗан ытти уйāхөсем черөтпө тәраҗҗө.

Кәрлач уйāхө кашни җулах сивө пулмасть, өнчен те иртнө сул вāl āшā пулнā тāk, тепөр җул хаяр-раха пулат.

Кәрлачра тул хāvāрт җулталасан – юр пуласса.

Кәрлачра сасā инсөне ян ка-яты – сивө хаярланат.

Вārман шатāртатат – сивө нумай вāхāt тәрәт.

Йывāҗсөне җөмҗө шурā пас ты-тат – тепөр кун уяр җанталāk пу-лат.

Мārьерен тухакан төтөм җәр җине анат – āшātасса, җүллөпө тўп-түрө хāпарат – сивөтөссө.

Хөвел «хālхисөм» ўсөҗҗө – сивөтөссө.

Хөвел тўп-түррөн тухат – җил-тāмана.

Җөрлө Уйāх вāйлā җутатат е вāl җук тāk тўперө җалтār нумай – тепөр кун уяр, сивө җанталāk пулат.

Уйāх шап-шуррāн курāнат – сивөтөссө.

Уйāх җөмөнчө юпасөм ку-рāнасҗө – сивөтөссө.

Җән Уйāх хāяккән җуралат – āшша, тўррөн тāk – сивө.

Җалтārсем ытти чухнехинчен пөчөкрөх курāнасҗө – юр җāvасса.

**ХӘЛЛЕХИ САД
ХҮТЛӘХ КӨТӨТ**

• Йывāҗ-төмөн тымарөсем-пө вуллисем сивө перөшкөт тўсөймөҗҗө: туратсем35-40 градус сивө тўсмө пултарасҗө төк, тымарсөм вара 10 градуса яхән сивө кāна тўсөйрөҗҗө, 12 градус сивөре вөсем пөтөме те пултарасҗө. Унсār пуҗне йывāҗсөн җәр җинчи пайө вуллисемпе турарөсем/ тымарсөнчөн хāvāртрах чөрөпөҗҗө. Җавāнна та сивөрен чи малтанах тымарсөне хўтөлемө тārāшмалла.

• Åшātса янā тапхāрта юр мөн чухлө тасарах – җавāн чухлө лай-āрхрах упранат. Җавāнна та ун җинө торф е көл ана хāvāртрах ирөлтөрмөллө чухне кāна сапār. Җәр лайāх хулласа āшā тыттār тесөн юра вараланма ан парār.

• Нумай сул ўсөкөн курак-сөн лаптākөсөнчө юр сийө сиөп-тен ирөлсө пәрлансан, сывлāш лөкөйменипө кураксөм җөрмө пултарасҗө. Җавāнна та ун пөк вырāнсөнчө пәрланнā сие җөмөрсө төпрөтмөллө.

